

ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ГНАТЮКА

ЛЕПЬОХІН ЄВГЕНІЙ ОЛЕКСАНДРОВИЧ

УДК 82.091:821.161.2+821.133.1

**ТВОРЧИСТЬ ВАЛЕР'ЯНА ПІДМОГИЛЬНОГО ТА АЛЬБЕРА КАМЮ:
ТИПОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ**

10.01.05 – порівняльне літературознавство

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата філологічних наук

Тернопіль – 2012

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі світової літератури ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України.

Науковий керівник: доктор філологічних наук, професор,
Матвійшин Володимир Григорович, ДВНЗ
«Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника», завідувач кафедри світової літератури

Офіційні опоненти: доктор філологічних наук, професор
Астаф'єв Олександр Григорович,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, кафедра теорії літератури і порівняльного літературознавства;

кандидат філологічних наук, доцент
Криворучко Світлана Костянтинівна,
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, кафедра історії зарубіжної літератури і класичної філології.

Захист відбудеться 28 лютого 2012 р. о 14.00 год. на засіданні спеціалізованої вченої ради К 58.053.02 у Тернопільському національному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка (46027, м. Тернопіль, вул. М. Кривоноса, 2).

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (46027, м. Тернопіль, вул. М. Кривоноса, 2).

Автореферат розісланий 25 січня 2012 року.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

І. В. Папуша

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Сучасні дослідження української літератури засвідчують, що вона завжди прагнула натрапити на «зустрічні течії» світової літератури. Незважаючи на різні види обструкцій, творчість митців (у нашому випадку – В. Підмогильного) є доказом того, що українська література може бути не тільки суголосною зарубіжним віянням, а й до певної міри випереджати їх у формуванні концепцій, поглядів та їхніх художніх реалізацій. Творча спадщина В. Підмогильного слугує тим полем наукового вивчення засад екзистенціалізму, які вже у викристалізованому варіанті постануть у французькому літературному екзистенціалізмі, зокрема, на сторінках текстів А. Камю.

До аналізу творів В. Підмогильного першими застосували поняття екзистенціальної філософії В. Мельник, М. Тарнавський, В. Шевчук. У своїх розвідках вони робили акцент на зв'язку художньо-філософських дискурсів українського прозаїка з європейськими письменниками-екзистенціалістами, насамперед, Ж.-П. Сартром та А. Камю. Слід також виокремити Г. Кудрю, Світлану Луцій, які досліджували концепції людини у творах митця; Ю. Ганошенка, Наталію Михайловську, Соломію Павличко та ін., у працях яких творчість В. Підмогильного поставала у світлі модерністичної парадигми, у тому числі крізь призму екзистенціальної естетики; Ірину Куриленко, яка виокремила екзистенціальні моделі інтелектуальних романів В. Підмогильного; Ларису Деркач, яка висвітлила наративні моделі прози українського автора.

Актуальність теми дисертації зумовлена відсутністю глибокого, системного аналізу окремо взятих творів В. Підмогильного щодо виявлення репрезентабельних екзистенціалів, у зіставленні з текстами А. Камю. Дисертаційна робота розширює горизонт вивчення літературно-типологічних відповідностей і підкреслює схожість суспільно-типологічних аспектів у середовищі європейського модернізму. У праці здійснено дослідження творчості В. Підмогильного в контексті екзистенціалізму – магістрального філософського і літературного напрямку ХХ ст. Типологічне зіставлення творчого доробку В. Підмогильного та А. Камю поглиблює уявлення про індивідуальну своєрідність українського варіанту екзистенціалізму і сприяє виявленню загальних закономірностей українського і французького літературного життя першої половини ХХ ст.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження здійснене у річичі науково-дослідної роботи кафедри світової літератури Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника над комплексною темою: «Літературний процес і творча індивідуальність письменника: компаративний аспект».

Мета дисертаційної роботи – розкрити специфіку проявів філософсько-естетичних засад екзистенціалізму В. Підмогильного та А. Камю, дослідити основні поетикальні особливості творів

шляхом типологічного їх зіставлення у руслі художньо-мистецьких процесів української та французької літератур першої половини ХХ століття.

Реалізація поставленої мети передбачає вирішення таких **завдань**:

- 1) простежити передумови виникнення екзистенціалізму, його еволюцію у часі та просторі;
- 2) проаналізувати понятійно-категоріальний апарат філософії екзистенціалізму, який є основою аналізу екзистенціального дискурсу художніх творів;
- 3) дати аналітичну оцінку низці соціально-психологічних, морально-етичних проблем, порушених у творах;
- 4) виявити аналогії й контрасти в техніці оповіді письменників за допомогою наратологічної теорії та методології В. Шміда, Ц. Тодорова, типології розповідних текстів Ж. Женетта;
- 5) провести типологічне зіставлення екзистенціальних концептів на матеріалі творів В. Підмогильного, А. Камю.

Об'єктом дисертаційного дослідження є малі й великі прозові твори В. Підмогильного (окремі новели, повісті «Остап Шаптала», «Повість без назви») та А. Камю (окремі новели із збірки «Вигнання та царство», повісті «Сторонній», «Падіння»), до яких застосовано методику паралельного зіставлення. Вони репрезентують українську і французьку літературу першої половини ХХ століття і мають ідейним підґрунтям «філософію людини», екзистенціалізм.

Предметом осмислення у дослідженні обрано порівняльно-типологічний аспект екзистенціальної проблематики творів В. Підмогильного та А. Камю. Таке дослідження може здійснюватися шляхом аналізу своєрідності версій екзистенціалістських тем, мотивів, художніх структур в обох прозаїків.

Теоретико-методологічною основою дисертації є праці українських та зарубіжних теоретиків літератури, компаративістів (Р. Барта, М. Бахтіна, У. Вайсштайна, Тамари Денисової, О. Діма, Д. Дюрішина, Валентини Заманської, Д. Затонського, Е. Касперського, Нони Копистянської, Д. Наливайка, Шломіт Ріммон-Кенана, Ст. Тетеші де Зепетника та ін.), а також філософів, психологів, культурологів і кінокритиків. У роботі послуговуємося науковими концепціями дослідників творчості В. Підмогильного (Ю. Бойка, Ольги Калініченко, Лади Коломієць, Г. Кудрі, Світлани Луцій, В. Мельника, Раїси Мовчан, Наталії Михайловської, Соломії Павличко, М. Тарнавського, В. Терещенка, Ю. Шереха та ін.), А. Камю (Тетяни Біляшевич, С. Великовського, Дж. Голомба, Д. Еллісона, Є. Кушкіна, П. Мак-Карті, С. Фокіна, Д. Шпрінцена та ін.). Наше дослідження спирається на праці і наукові розвідки Ольги Буреніної, І. Гаріна, С. Єфремова, Є. Коссака, Р. Легана, Е. Мунье, Віри Шервашідзе, Олени Ядрихінської та ін.

Методи дослідження: *історико-типологічний*, що застосовується для зіставлення художніх доробків В. Підмогильного та А. Камю; *паралельного зіставлення* – для пошуку збігів і розбіжностей у трактуванні екзистенціалістських тем письменниками; *метод теоретичного*

аналізу та систематизації вжито при розгляді текстів, що слугували теоретичним підґрунтям у формуванні екзистенціальної парадигми; *метод екзистенціальної інтерпретації* тексту, який характеризується поєднанням результатів аналізу і систематизації теоретичних засад екзистенціалізму з їх практичним втіленням у творах досліджуваних митців: пошуком та інтерпретацією відповідних екзистенціалів; *соціокультурний аналіз* використовується для відстеження прояву екзистенціальних тем та ідей в інших сферах культурних досліджень людства; *наратологічний метод* використано для з'ясування сюжетно-композиційних, поетико-стильових особливостей аналізованих творів; *біографічним методом* послуговувалися для роз'яснення певних аспектів авторського світогляду, що відбилися на поезиці досліджуваних творів.

Наукова новизна роботи полягає в тому, що в ній вперше розглядається творчість В. Підмогильного в комплексній єдності з творчістю А. Камю крізь призму ідей філософії екзистенціалізму. Художній доробок обох митців досліджено нерівномірно: велика кількість вітчизняної критичної літератури присвячена різним аспектам романів «Місто» і «Невеличка драма» В. Підмогильного. Таку картину спостерігаємо й стосовно А. Камю: зарубіжні й українські літературознавчі розвідки актуалізують різнобічні погляди на повість «Сторонній» і роман «Чума». При цьому недостатньо вивченою залишається мала проза французького письменника, terra incognita для українського літературознавства є повість «Падіння». У типологічному аспекті зіставлено маловивчені твори обох митців; здійснено їх аналіз на предмет виявлення художніх прийомів, що звернені до вирішення фундаментальних екзистенційних завдань; доведено зв'язок художньої філософії В. Підмогильного з екзистенціальними орієнтаціями світового письменства першої половини ХХ ст.

Теоретичне значення роботи полягає у синкретизмі наукових досліджень різних галузей гуманітарних наук. Екстраполяція результатів дослідження спрямована на системне осмислення екзистенціалізму В. Підмогильного у типологічному зіставленні з А. Камю. Розгляд прози В. Підмогильного засвідчує, що в основі його творів закладено знання про концепти екзистенціалізму, які згодом теоретично і літературно обґрунтує і доповнить А. Камю.

Науково-практичне значення. Результати компаративного вивчення дають можливість розширити уявлення про своєрідність малої та великої прози В. Підмогильного, А. Камю, вказують на існування системних подібностей і розбіжностей у синхронічній та діахронічній площині. Матеріали та результати дослідження можуть бути використані при створенні праць з історії української, французької та світової літератур, при написанні певних розділів з проблем компаративістики, розвитку української літератури першої третини ХХ ст. Будуть корисними літературознавцям, мистецтвознавцям, культурологам, психологам, а також студентам при підготовці магістерських, дипломних, курсових досліджень, відповідних спецкурсів і спецсеминарів у вищих навчальних закладах.

Апробація результатів дослідження. Матеріали дисертації обговорювалися на спільних засіданнях кафедри світової літератури та кафедри української літератури Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника. Основні положення роботи були представлені у статтях і доповідях на наукових конференціях у Прикарпатському національному університеті імені Василя Стефаника (2003–2008 рр.), на щорічних звітних конференціях Інституту управління природними ресурсами (2009–2011), II Міжнародній науковій конференції «Актуальні проблеми історичної та теоретичної поетики» (Кам'янець-Подільський, 2006), Міжнародній науковій конференції «Актуальні проблеми філології та перекладознавства» (Хмельницький, 2007), Всеукраїнській науковій конференції «Актуальні проблеми сучасної компаративістики» (Бердянськ, 2007), Всеукраїнській науково-практичній конференції «Художня література і екзистенціальна філософія» (Переяслав-Хмельницький, 2011), Міжнародній науковій конференції «Українська література в загальноєвропейському контексті» (Ужгород, 2011).

Публікації. За матеріалами роботи опубліковано 11 статей, з них 10 – у наукових фахових виданнях України.

Структура роботи. Дослідження складається зі вступу, двох розділів з проміжними висновками, загальних висновків, списку використаних джерел. Загальний обсяг дисертації становить 188 сторінки, з них – 162 сторінок основного тексту. Список використаних джерел нараховує 262 позиції.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** обґрунтовано актуальність обраної теми дослідження, її зв'язок із науковими програмами, визначено мету, завдання, предмет і об'єкт роботи, основні методи дослідження, висвітлено наукову новизну та практичне значення отриманих результатів, надано інформацію про апробацію, наведено огляд критичної й наукової літератури за темою дисертації.

У **першому розділі** – «*Екзистенціалізм як духовно-естетична домінанта доби Модернізму*» – визначено теоретичні аспекти, методологічні й методичні принципи дослідження.

Перший підрозділ – «*Екзистенціалізм: генеза, еволюція у часі та просторі*» – становить теоретичне підґрунтя роботи. Проаналізовано історію виникнення напряму, простежено шляхи його формування в європейській культурі першої половини ХХ ст. Підкреслено, що екзистенціалізм – це не спонтанне утворення, а поступове, вмотивоване нашарування ключових питань, пов'язаних із життям людини та її місця у світі. Цим і пояснюється певна розмитість уявлень про екзистенціалізм, адже його ознаки дослідники простежують в епохах, які віддалені від екзистенціалізму ХХ ст. сотнями років. І хоча екзистенціалізм є неоднорідною системою, об'єднуючим центром у ньому постає людина. Антропоцентризм є спільним апріорі стосовно творчості В. Підмогильного та А. Камю.

Дослідники (М. Натансон, Дж. Керол, Є. Коссак, Віра Шервашідзе) зауважують, що підвалини сучасного розуміння екзистенціалізму були закладені С. К'єркегором, творчість якого вважають своєрідним відгалуженням романтизму. Саме у романтизмі відбувається остаточне розмежування людини і соціуму, який розцінюється як пригноблювач інтересів своїх мешканців, бо постійно стоїть на заваді збереження внутрішнього «я» особистості. Вслід за Ф. Ніцше, С. К'єркегор поглиблює бачення індивіда у світі та визначає за людиною виключне право встановлювати порядок і закон, якщо він відповідає її внутрішнім моральним переконанням. Є. Коссак чітко формулює цей пункт у світоглядній системі С. К'єркегора, згідно з яким суб'єкт – ось що істина, скільки особистостей – стільки істин; істина – це таємниця кожного з нас.¹

Наступною ознакою екзистенціалізму стає розмежування автентичного й неавтентичного існування. За К. Ясперсом, демаркаційною лінією між справжнім і несправжнім стають «порубіжні ситуації», в яких проявляються модуси (екзистенціали): абсурд, відчуження, свобода, страх і т. п. Підставою для того, щоб вбачати в екзистенціалізмі ще й літературний напрям, стали твори Ф. Достоевського, Л. Толстого, Дж. Конрада, Ф. Кафки, А. де Сент-Екзюпері та ін. Дослідники виявили, що автори торкалися ключових екзистенційних питань, виділяли найважливіші для людини, на їх погляд, екзистенційні категорії і давали їм оцінку. Ці категорії прийнято називати модуси буття, модуси екзистенції, екзистенціали або екзистенціалії. Вони є осердям екзистенціалізму й екзистенційного аналізу мистецького твору.

У дослідженні під «екзистенціалізмом» розуміємо своєрідну «ємність», інформаційне наповнення, «контент» (В. Памерло), де кінофільм, літературний твір, зразки філософської творчості тощо, є засобами, які забезпечують авторів альтернативними даними в аналізі проблем.

У *другому підрозділі – «Концепт “абсурду” в екзистенціальному дискурсі доби Модернізму»* – увагу зосереджено на аналізі екзистенційної категорії «абсурд». Відповідно до стратегії розуміння абсурду, його розглядають у трьох іпостасях: як естетичну категорію, що відображає негативну властивість світу, логічний абсурд – заперечення логіки і змісту того, що відбувається, та метафізичний абсурд, що означає вихід за межі розуміння. З появою екзистенціалізму на перший план висувається третя іпостась абсурду – метафізичний абсурд. Тепер він стає центром уваги не тільки філософії, а й літератури та мистецтва.

Прикладом органічного злиття філософії і літератури є роман «Нудота» Ж.-П. Сартра, повість «Сторонній» А. Камю. Теоретичним підґрунтям в аналізі концепту «абсурд» слугує праця А. Камю «Міф про Сізіфа». Цінність есе в тому, що у ньому автор визначив «абсурд» як основне поняття, яке дозволяє визначити становище людини у світі, зробив існування абсурдного героя основою свого аналізу. Через це тепер термін «абсурд» найчастіше асоціюється з французьким письменником, при цьому генеза, виникнення, становлення абсурду відходить на задній план.

¹ Коссак Е. Экзистенциализм в философии и литературе. – М.: Политиздат, 1980. – С. 98.

Сізіф, герой давньогрецьких міфів, є втіленням міркувань А. Камю про абсурдну людину, він же є символом цього поняття. Він кидає виклик богам в ім'я життя, і його покарання нагадує боротьбу проти смерті, від якої потерпають усі живі істоти. Натомість у «Сторонньому» покарання у вигляді смерті символізує абсурд. За Камю, подолання абсурду не є можливим. Це досвід, який здобувають, але не позбуваються, це особливе сприйняття, чутливість, що випадково з'являється у людини і вже не зникає.

У зміст екзистенціалу «абсурд» ми вкладаємо поняття «абсурдна свідомість», «абсурдне мислення», «абсурдний вчинок». Екзистенційні герої В. Підмогильного й А. Камю є речниками абсурду, вони потрапляють у семантичне поле «абсурду», становлять вінець його концептосфери (термін Д. Лихачова) – «абсурдна людина» або «людина абсурду». Використання кінострічок для визначення точності філософських тлумачень є настільки ж доцільним і правомірним, як і застосування художньої літератури, яка здатна на високому рівні висвітлити онтологічні, гносеологічні й етичні питання. Людина абсурду є носієм абсурдної свідомості. Чудовою ілюстрацією цього може слугувати образ головного героя фільму Кр. Нолана «Пам'ятай» (“Memento”, 2000).

Концепт «абсурду» є одним із формотворчих об'єктів в екзистенціальній картині світу. Його аналізують з різних позицій і точок зору, але сутність даної екзистенціалії розкриється результативніше, якщо її вивчати у світлі теорій богоборчих екзистенціалістів (Ф. Ніцше, Ж.-П. Сартр, А. Камю). Як показують їх дослідження, протягом усього життя людина намагається уникати зіткнення з абсурдом, що, за Сартром і Ніцше, є проявом самообману, фальші. Тільки його прийняття допоможе звільнитися від марних сподівань, що плекають надію в людині, позбавить її ілюзій, а вона сама перетвориться на стороннього обивателя, згідно міркувань Камю.

У *третьому підрозділі – «Риси екзистенційних героїв»* дається огляд характерних ознак таких героїв. Термін «екзистенційний герой» вживається для характеристики персонажів творів і фільмів, які діяли одноосібно, не мали жодних зв'язків з іншими людьми, керувалися правилами поведінки, встановленими згідно з власним розумінням світу. Найчастіше екзистенційний герой позиціонується як антигерой, оскільки він позбавлений традиційних для героя рис.

Відсутність морального імперативу зверху примушує героїв виробити власний закон, у цьому і стверджується сенс їхньої свободи, право вибору. Якщо екзистенціалісти приймають можливість впливу на людину соціальних, економічних, психологічних чинників, все ж визначальним у них залишаються свобода і вибір. Часто вседозволеність призводить до вчинення якихось дій, що розцінюються негативно, аморально, зокрема, вбивство: «Злочин і кара» Ф. Достоевський, «Син Америки» Р. Райт, «Сторонній» А. Камю, «Американська мрія» Н. Мейлер тощо. Саме зі свободою пов'язана поява тривоги, як вважав Ж.-П. Сартр. Це є істотною відмінністю екзистенційного індивіда від звичайного світського обивателя.

Актуалізація уваги до проблем особистості пов'язана з новим трактуванням категорії «трагедія». Герої стають антигероями, оскільки особистісне, індивідуальне ставлять над колективним, символічна боротьба Добра і Зла ґрунтується на засадах відчуження, некомунікабельності, сторонності, нігілізму. Екзистенційний герой діє ірраціонально, не погоджуючись з розумом, через відчай, що є реакцією на недосконалий світ, де усе зумовлено дією сліпого випадку. У «Повісті без назви» В. Підмогильного антигероем є фізик Пащенко. Він свідомий того, що є пішаком у грі Долі, де курс його життя визначають випадки. Власне, як і герої творів Ф. Кафки, Пащенко дезінтегрований і відчужений від суспільства, оскільки його місце там – це роль жертви змови незалежних від людини обставин. Розуміння свого становища обурює його, він стає несамовитим, шукає виходу в опіумі. Життєва позиція Пащенка утворює стіну неприйняття і нерозуміння з боку Андрія Городовського.

Тексти, що за своєю концептуальністю наближаються до літератури екзистенціальної орієнтації, містять у фабулі момент потрясіння, який призводить на мить до шалу, люті, одержимості. У В. Підмогильного «одержимість» стає тотожною нав'язливій ідеї. У «Повісті без назви» В. Підмогильного, «Американській мрії» Н. Мейлера, «Падінні» А. Камю причиною втрати психологічної рівноваги, потрясінням, є жіночий образ, що його вводять у текст названі письменники. Одержимість екзистенційних героїв є не стільки психоемоційною одиницею, скільки філософським концептом для визначення божевілля, душевного розладу, такого, про який йде мова у «Веселій науці», «Так казав Заратустра» Ф. Ніцше – двопланового, деструктивного і креативного водночас.

Ще однією рисою екзистенційного героя є його відчуття іншості, сторонності, відчуженості. На рівні композиції твору це може відобразитися у використанні ретроспекції, у поверненні оповідача у минуле, що дає змогу дистанціюватися, відгородитися «Я» теперішньому від «Я» минулого. Таке спостерігаємо і у «Сторонньому», «Падінні» А. Камю, частково у «Повісті без назви» В. Підмогильного. Цим почуттям (відчуженості – *С. Л.*) сповнений Рокантен у «Нудоті» Сартра, безіменний К. в однойменному творі Ф. Кафки є стороннім, який намагається дістатися недосяжного володаря замку тощо.

Отже, виокремивши риси екзистенційного героя, можна говорити про те, що в переважній більшості випадків він – антигерой, бо його погляди, життєва позиція протиставлена загальноприйнятій. Такий протагоніст стає активним (Пащенко «Повість без назви») чи пасивним (Мерсо «Сторонній») бунтарем. Раптово відкривши для себе існування абсурду, випадку, смерті, він шукає виправдання для свого життя, сутність для екзистенції. Способи та методи її досягнення, зазвичай, альтернативні прескриптивним нормам поведінки людини, котра переслідує задану мету. Деякі з таких героїв стають «фундаменталістами» у тому сенсі, що переоцінка цінностей призводить до змін як в поведінці самого протагоніста, так і в його вчинках. Вони

переконані, що можуть обґрунтувати власну точку зору, наприклад, Пашенко доводить роль випадку у житті людини. Провівши процедуру аргументації, він вдається до самогубства. Мерсо практично нічого не доводить, на судовому процесі відбувається підміна понять «істинне – хибне». Результатом стає досягнення невірної консенсусу, і клерка засуджують до смертної кари. Екзистенційні герої можуть мати в своєму «арсеналі» видозмінені елементи з біографії автора. Та назвати їх прототипами авторів не можна, оскільки автор як реальна постать та його прообраз поняття співвідносні, але не тотожні. Екзистенційні герої є носіями різноманітних рис, п'ять з них є обов'язковими для характеристики таких індивідуальностей: абсурд, аномія, відчуження, страх, тривога.

У другому розділі – «Еволюція екзистенціальних концептів у творах В. Підмогильного та А. Камю» – на матеріалі творів А. Камю та В. Підмогильного проведено аналіз ключових екзистенційних категорій, виявлено ряд системних закономірностей.

Перший підрозділ – «Екзистенціали “відчуження” і “смерть” у повісті «Остап Шаптала» В. Підмогильного та повісті «Сторонній» А. Камю» – присвячено виявленню спільних та відмінних диференційних ознак зазначених модусів буття у повісті «Остап Шаптала» (1922) та повісті «Сторонній» (1942).

Аналіз повісті «Сторонній» А. Камю пов'язаний з акцентуванням і подальшим виділенням у певну структуру екзистенціалів «абсурд», «абсурдна людина», «відчуження», «смерть». Модус «смерті» дозволяє оцінювати два даних тексти як «сумні» із середнім рівнем прояву депресивної акцентуації. Обидва протагоністи є конституціонально-депресивними особистостями (П. Ганнушкін). Підставою для іменування Мерсо («Сторонній») протагоністом «сумного» твору є те, що такі герої не чинять опір тим нещастям, що випадають їм на долю. Проте Шаптала («Остап Шаптала») у цьому сенсі є його антагоністом. Ще одним доказом приналежності цих творів до «сумних» текстів є присутність в них наступних лексико-семантичних комплексів: життя-смерть, радість-смуток, самотність, німота. Якщо мутизм Шаптали В. Підмогильний всіляко трактує як результат природної мовчазності, то некомунікабельність Мерсо природно не детермінована. Це перейнята від матері властивість, яка сама була мовчазною.

Значущим об'єднувальним стрижнем цих дискурсів стає магістральна в екзистенціальній парадигмі тема відчуження людини. Характерно, що вона не нова, її відгомін можна простежити у різних авторів, які навіть не є дотичними до екзистенціальної філософсько-естетичної парадигми. Протагоністи обох повістей постають «сторонніми». Ця «інакшість» передана у ставленні інших до протагоністів та їх до самих себе. Портретне зображення Остапа та осіб, що пов'язані з ним родинними зв'язками, дружніми відносинами і т.п., передане непрямим мовленням. Шаптала від початку і до кінця залишається «володарем» своєї плоті. Завдяки його ставленню до нього помічаємо, що йому притаманна особливість впадати в крайнощі. Наратор демонструє Остапове

поцінування або зневагу до тіла. Натомість у «Сторонньому», особливо у другій частині повісті, Мерсо втрачає контроль над власною плоттю. Позбавлений звичних для себе речей, він при звичається до нового мікросвіту, опановує нову для себе роль – зразкового ув'язненого Мерсо, віддаляється від себе колишнього – вільного.

Питання співвідношення проблеми смерті, відчуження та буття присутні в обох аналізованих творах. Процес смерті й підготовки до неї зображено відповідно у повісті «Остап Шаптала» та повісті «Сторонній». Як в одному, так і в другому творі є померлі особи: сестра Олюся, мати Мерсо, араб. Екзистенціал «смерті» наявний у цих творах. Він простежується в Остапових філософських роздумах про сенс свого життя, що саме сестра Олюся були його тілесним втіленням. Власну плоть він оцінює здебільшого негативно, поєднання з іншими дівчатами для нього неприйнятні, оскільки його єдина любов – платонічна, самовіддана – до сестри. Швидкоплинність життя у повісті «Остап Шаптала» символізують квіти. Саме вони були біля столу вмираючої сестри, їх запах наповнює кімнату, в якій Шаптала уявляє, що рухається в обійми смерті.

У другому підрозділі – *«Морально-етичні аспекти малої прози В. Підмогильного та А. Камю»* проведено загальний огляд новелістики В. Підмогильного та А. Камю. Досліджувані новели («Зрадлива жінка», (1957), «Гість» (1957) А. Камю, «Собака» (1920), «Історія пані Ївги» (1923) В. Підмогильного) представляють різні історичні епохи, хоча у часовому просторі вони знаходяться недалеко одне від одного. Письменники намагалися показати свій час крізь призму двох біологічних статей: чоловіка і жінки. У розглянутих новелах йдеться про долю людини, яка у силу тих чи інших обставин опинилася у «пороговій ситуації». Письменники дають змогу ще раз зрозуміти і переконатися у тому, що “*homo homini lupus est*” («людина людині – вовк»). У В. Підмогильного герой страждає, оскільки хтось позбавив його можливості мати повноцінний раціон («Собака»). Це з одного боку, а з іншого – людина має проблеми, бо їх штучно створено іншими людьми.

У малій прозі митці продовжують демонструвати людину, котра зіткнувшись з реальною проблемою, шукає відповідного виходу. При цьому, письменники знову змушують читача осмислювати все, що коїться з протагоністами, метафізично. Паралельно з культурно-історичним трактуванням митці здійснюють й екзистенційно-літературознавче тлумачення концептів «абсурд», «свобода», «смерть», «вибір». Найвідоміша і найпопулярніша новела збірки «Вигнання та царство» (1957) називається «Гість». У центрі твору – дилема, яку потрібно розв'язати вчителю Дарю, а він усіляко намагається уникнути ситуації, де його слово, вчинок стало б вирішальним. У творі спостерігаємо діалектику екзистенціальних концептів, зокрема, мікроконцептів «вибір», «абсурд» та макроконцепту «людина». Критики однастайні тільки в одному пункті стосовно твору – у ньому розкривається сутність символічної назви збірки: вчитель Дарю, подібно до свого

«гостя», народився і виріс там на плоскогір'ї, воно його царство. Та внаслідок непередбачуваних обставин царство перетворюється на місце вигнання. Екзистенціал «вибору» розглянуто крізь призму його репрезентантів (Олена Ядрихінська): універсального характеру, екзистенційно-специфічного, акціонального, аксіологічного, кондиціонального, квалітативного.

Поєднання екзистенційної проблематики з традиційним для В. Підмогильного реалістичним зображенням людини у світі відбувається завдяки залученню екзистенціалу «абсурд». Так, у новелі «Історія пані Ївги» він виявляється у тому, що обов'язок життя, яким пані Ївга вбачала виховання розбещеного Серьоги, стає причиною її смерті, а її вихованець – зняряддя у цій справі. У творі майстер слова зображує перетворення старої буржуйки в екзистенційну особистість. В. Підмогильний підходить до опису наративної ідентичності пані Нарчевської послідовно, хронологічно. Екзистенційній особистості постійно загрожує тягар того, щоб завжди обирати себе. Кожен вибір старої пані Ївги наближає її до трагедії власного життя – безглуздої і водночас жорстокої загибелі: переселення до міста у маленьку «келію», відмова повернутися у село в маєток, де став заправляти син Андрій, відмова працювати у шпиталях, виселення, перехід у житло колишньої покоївки, навчання її сина.

Новелістика А. Камю засвідчує вміння автора віднаходити історію, яка стисло, але чітко й точно описує реальність: чи то протистояння французів і арабів у громадянській війні, чи приховані, потаємні бажання вразливої жіночої натури тощо. Превалює у цих фрагментах лірична настроєність, соціально-політичні події становлять тло, на якому розгортається драма маленької людини, яка, як й маленькі люди В. Підмогильного, повинна знайти ключ для розв'язання власних екзистенційних проблем. Як і новели В. Підмогильного, мала проза А. Камю спрямована на показ становлення людини, її характеру, пошук виходу із «суміжної ситуації», чим для обох письменників є саме життя, оскільки воно постійно перевіряє людину на міцність духу. Саме інтроспективність дозволяє говорити про внутрішню боротьбу людини у творах письменників. Постійна перевірка людини свідчить про морально-етичну проблематику у творчості митців. У варіанті А. Камю вона особлива. Вже сама назва збірки новел («Вигнання та царство») свідчить про порушення питань, що належать до сфер екзистенціалізму й релігії.

У *третьому підрозділі – «Наратологічні особливості “Повісті без назви” В. Підмогильного і “Падіння” А. Камю у контексті протиставлення екзистенціальних концептів»* розглядаються два останні великі твори митців. Об'єктом компаративного зіставлення вони ніколи не ставали.

«Повість без назви» (1933–1934) – інтелектуальна розповідь про протистояння деяких концепцій, принципів, закономірностей, тому головні герої цього твору є персоніфікованими ідеями раціоналізму (Городовський), нігілізму (Пашенко), ескапізму (Безпалько). Оскільки через взаємодію, спілкування породжується конфлікт «догм», тому увесь твір нагадує великий діалог. У

тексті В. Підмогильного зафіксовано висловлювання трьох людей про життя і все, що має до нього відношення, дії як такої немає, вона замінена на вербалізовані сутички Городовського і Безпалька, Городовського і Пашенка, монолог-сповідь Пашенка.

Повість «Падіння» (1956) – це сповідь у формі діалогу, адже час від часу герой змінює присвійний займенник «я» на «ви», ніби апелюючи до співбесідника з тієї чи іншої проблеми. Все, за що себе картає колишній паризький адвокат, є поглядом у минуле. Події, які пригадує Скаргон, відбулися давно, тобто у його дискурсі ми розрізняємо час нарації й час подій, це свідчить про прагнення адвоката критично переглянути власну особу. Послугуючись термінологією Ж. Женетта, можна охарактеризувати «Падіння» як наратив аналепсистичний.

У «Падінні» події викладено за хронологією. Скаргон сам відповідає на запитання «Що було спочатку, згодом і вкінці?» і це схоже на правдиві свідчення. Особливість його сповіді полягає у тому (про це дізнаємося у завершальній частині твору), що читач знає лише стільки, скільки йому потрібно знати. Про це подбав Жан-Батист Скаргон, і що знову з'ясовується на завершення його сповіді. Отже, можна вважати Скаргона наратором-всезнаючим з тих міркувань, що йому вдалося до самого кінця тримати слухача-читача у напрузі, зберігаючи мотив для подальшого «спілкування». Крім того, головна суть наративу полягала у розкритті заголовку твору «Падіння», чого й досягнув Скаргон-наратор серією аналепсисів.

З позиції екзистенціальної парадигми, у «Повісті без назви», як і в «Падінні», репрезентовано варіант пошуку справжньої ідентичності (автентичності), саме цим і займається журналіст Андрій Городовський, протагоніст твору. Художник Безпалько і викладач фізики Пашенко є його опонентами, антагоністами, які вважають, що вони знають істину, тому пошук припиняють. У «Повісті без назви» також фіксуємо розрив у нараційному часі й подієвому, в усній нарації Пашенка. Це одна із сутнісних рис оповіді від першої особи, яку Крістін Брук-Роуз називає наративною інстанцією (narrative instance). В обох досліджуваних творах протагоністи свідомі того, кому вони «сповідаються», тобто їхні ретроспекції вмотивовані. Вони розуміють, що розповідь стане в дечому приголомшливою, сенсаційною. Натомість у «Падінні» ми практично до останніх сторінок твору не знаємо справжніх мотивів відвертості Скаргона.

Поєднує досліджувані твори той аспект, що в обох текстах одним із образів, який допомагає впізнати генезу конфлікту, є образ жінки. Власне через жінку у «судді на покуті», Скаргона, пробуджуються сумніви щодо щирості його прагнень, намагань і способу життя. Для обох творів образ жінки є каталізатором для дій, деконструктором життя психічного, душевного, бо спричинює певний неспокій, безлад, хаос. Це особливо помітно у творі українського митця. Аналізуючи наративи, Ц. Тодоров характеризував їх відповідно до трьох етапів: початок або фаза рівноваги, середина або руйнування рівноваги, кінець або відновлення рівноваги. У «Падінні» фаза порушення рівноваги настає несподівано, коли молода дівчина втопилася у водах Сени. У

«Повісті без назви» фаза втрати рівноваги також настає раптово і випадково. На службі у хаосу стоїть випадок, яким у фізичному житті виступає жінка, котру журналіст зустрічає у натовпі.

Відновлення рівноваги позначене зміною, трансформацією. У «Повісті без назви» під трансформацію потрапляє Андрій Городовський. На початку твору він впевнений у собі журналіст, письменник, який пишається тим, що все йде за його планом. Випадкова незнайомка змінює увесь наступний спосіб життя журналіста, її пошуки – це намагання відновити, повернути втрачену рівновагу. Також трансформація відбивається і на зміні ідентичності Городовського. Ідентичність характеризується пошуком «життєвої домінанти»: спочатку він був інженером, потім журналістом, а тепер став закоханим. Пошуки жінки є лімінальним, перехідним періодом. Це означає, що, перебуваючи на цій стадії, протагоніст потрапляє у ситуації, де від нього очікується нестандартний, незвичний підхід до розв'язання проблем. Натомість Городовський намагається організувати пошуки, дотримуючись розробленого плану, тобто він знову хоче, щоб усе було злагоджено, крок за кроком, причиново-наслідково. Таким чином, наратив спрямований на те, щоб Городовський відшукав справжній сенс свого існування. Оскільки його сплановані пошуки поки що не мають успіху, його все більше поглинає екзистенційне відчуження і параноя, як Тревіса Біклі (М. Скорсезе «Таксист», 1976) після того, коли руйнуються його стосунки з Бетсі. Чи досягне журналіст своєї цілі – невідомо, оскільки повість залишилась незакінченою.

Автори порушують типові екзистенційні питання, однозначної відповіді на які немає, тому вони її і не дають. Як один із апологетів психологічної прози в українській літературі (особливо її психоаналітичного аспекту, що вже є ознакою модерну), В. Підмогильний демонструє картину внутрішнього роздвоєння людини, у якій перемагає некрофільське начало. Екзистенціалізм обстоює позицію, що найважливішими є постулювання якоїсь ідеї, а не суб'єкт, який є її носієм. В. Підмогильний та А. Камю намагалися відобразити у своїх творах, який вплив має та чи інша концепція на її речника, у який спосіб відбувається конфлікт між людиною і світом, як триває його подолання, чи можливо повернути втрачений спокій.

У **Висновках** узагальнено результати дослідження.

Зв'язок літератури екзистенціалізму й філософії є беззаперечним, виправданим і логічним. У випадку В. Підмогильного цей симбіоз постає як результат відображення теорій і концепцій Ф. Ніцше, С. К'єркегора, З. Фрейда, вчення яких стоїть біля витоків сучасного розуміння сутності екзистенціалізму, у свідомості митця. Саме творчість А. Камю засвідчує тісний зв'язок, синкретизм літератури і філософії. Працюючи відокремлено, французький та український митці творили ілюстрації, замальовки життя людини, яка перейнята на перший погляд повсякденними проблемами, що приховують спільні ознаки, мають одне і те ж коріння. Як і В. Підмогильний, А. Камю більше схильний вважати людину не переможеною у сутичці з Ніщо, абсурдом, нігілізмом, випадковістю тощо.

Основою екзистенціального методу інтерпретації тексту є трансляція і переосмислення ключових екзистенціалістських тем та ідей у літературному дискурсі. Цей метод підходить для тлумачення не тільки літератури, але й мистецтва, кіно. Теми, в яких сконцентровано усю значущість екзистенціалізму, складають її понятійно-категоріальний апарат: абсурд, автентичність, відповідальність, відчуження, залученість, самотність, смерть, суб'єктивність, тривога. Характерно, що наявність одної ознаки тягне за собою іншу. Усвідомлення абсурду, особливо виявлення смерті, викликає у реципієнта тривогу через втрату життєдайних орієнтирів. Тривога супроводжується відчуженням – почуттям того, що індивід сторонній у світі. Відчуженість прирікає на самотність, адже практично ніхто не поділяє твого світогляду, особливо, коли йде мова про сумнівність існування вищої сили. Відчувши себе самотньою, людина творить новий сенс своєму буттю, і за нього, за ті вчинки та дії, що були у процесі творення, вона несе відповідальність. У цьому – прояв індивідуальності та суб'єктивності людини. Об'єктивним є тільки те, що усе спрямовано на приховання абсурду. Боротьба з ним, з системою – це шлях до справжнього життя, автентичного, навіть якщо від початку індивід приречений на поразку. У такий спосіб виявляється заангажованість, залученість людини, яка прагне жити істинним життям, автентичним.

За своєю сутністю досліджувані твори митців є гуманістичними, адже думка авторів спрямована на пошук відповідей на ті фундаментальні питання, які поставило перед ними життя. Характерно, що у центрі знаходиться те саме коло зацікавлень, що є інтегральним для екзистенціалізму: проблема вибору, результатом якого стане смерть або того, хто зробив той вибір, або того, хто поставив іншого перед вибором («Гість»); фатальне рішення, зроблене з добрих намірів («Історія пані Ївги»); прозріння екзистенції, неусвідомлене («Зрадлива жінка») тощо.

У досліджуваних творах спостерігаємо практичне втілення міркувань Ц. Тодорова про три стадії нарративу. В. Підмогильний і А. Камю суголосні в реалізації третьої стадії – повернення назад рівноваги. «Повороту до звичності» (В. Підмогильний) з протагоністами не відбувається. Подібно до Тревіса Біклі («Таксист»), який так і не зазнає змін після подорожі на дно суспільства, надалі має труднощі у спілкуванні з людьми і страждає на безсоння, Скаргон не позбувається своїх морально-духовних вад. Він визнає, що був засліпленим егоїстичним лицеміром, «чарівливим Янусом» і люб'язно натякає співрозмовнику, що й той такий самий. Після розмов з Городовським Пашенко не бажає відхилитися від запланованого курсу, тому він найімовірніше покінчить життя самогубством, Безпалько й надалі буде сповідувати «епікуреїзм», а Городовський шукатиме незнайомку. Протагоністи аналізованих творів минають етап самоствердження, ініціації, мета якого полягає у визначенні мети їхнього існування. В. Підмогильний прагнув довести, що, незважаючи на різні труднощі та незгоди, людина повинна знайти те, що їй допоможе

триматися за життя. Для Остапа Шаптали – мрія, для Ївги Нарчевської – спокута, для Городовського – пошук.

Різними в А. Камю і В. Підмогильного є способи викладу, представлені у їх великих прозових творах. У французького митця наратор завжди мовить від першої особи («Сторонній», «Падіння»), в українського прозаїка – третя особа («Остап Шаптала»). У «Повісті без назви» український митець застосовував перемінну фокалізацію. Поєднує потреба наратора у дискурсі. Слухач Скаргона («Падіння») є цілком формальним, він не привносить нічого внутрішньодієгетичного у наратив Жана-Батиста, натомість слугує імпліцитним читачем, якого приголомшує й морально «обеззброює» протагоніст повісті. Якщо у Камю реципієнт виключно умовний стосовно наративу, то у Підмогильного він безпосередній його співучасник. Наступна відмінність – розгортання сюжету. В А. Камю він анафоричний, головна ознака – ретроспекція («Падіння»). У «Повісті без назви» В. Підмогильного сюжет катафоричний. Але, як і французький автор, він торкається тільки тих питань, що були у минулому і того, як вони вплинули на теперішній перебіг речей.

Використаний інтердисциплінарний підхід для з'ясування інтегральних екзистенціальних концептів допоміг увиразнити і розширити бачення аналізованих явищ. Відповідно до різних класифікацій видів мистецтв кінематограф і література можуть належати до однієї категорії мистецтв, якщо брати за критерій використання мови задля творення художнього образу. Коли систематизувати їх з позиції об'єктивного місцезнаходження твореного образу, тоді література буде «тимчасовим», а кіно – «просторово-часовим» мистецтвом. Незважаючи на різні підходи у категоризації, їх поєднує саме прагнення відтворити об'єктивну дійсність. Такі кінострічки, як «Пам'ятай» і «Таксист» є одними із компонентів у механізмі сприйняття художнього образу екзистенційної людини, яка на сторінках творів В. Підмогильного, А. Камю буває абсурдною, сторонньою, відчуженою, самотньою.

На початках український прозаїк вирішував екзистенційні завдання у межах психологічної прози (новели, повість «Остап Шаптала»), де первісна сутність людини, її психологічне ество тлумачилося різними феноменами, явищами буття. Починаючи від роману «Місто», а особливо у «Повісті без назви» він вдається до формування моделі екзистенціалістського роману на кшталт Ж.-П. Сартра й А. Камю. Як і протагоністи творів французьких майстрів слова, герої В. Підмогильного є носіями філософських ідей; у своїх текстах зазначені автори вдаються до вирішення онтологічних проблем, дія відбувається у внутрішньому світі героя. При цьому український письменник випереджає Ж.-П. Сартра та його «Нудоту» (1938) – філософський роман у формі інтелектуального щоденника. Роман ідей, яким вважається «Нудота», протилежний роману дії, В. Підмогильний промовисто засвідчив це у «Повісті без назви» (1933–1934). Так само

він «залишає» позаду себе й А. Камю та його повість «Сторонній» (1942), оскільки йому швидше вдалося знайти не метафору, а героя, як засіб та спосіб передачі і прояву змісту ідеї.

Досліджувані тексти свідчать, що їх автори були творцями оригінальних, самобутніх образів. І хоча психологічні колізії у В. Підмогильного вказували на його наближеність до традицій європейського реалізму, українського імпресіонізму, але у нього знайшлося й те, що дозволяє стверджувати про авторову прогресивність і предтечу. Модерність прози В. Підмогильного полягає в її інтелектуальності, так само як і в А. Камю. Через неї обидва автори вдаються до осягнення людської онтології, яку можна зрозуміти краще крізь призму екзистенціалізму.

На рівні проблематики – між прозаїками багато спільного, адже їх проза за своєю суттю психологічна, філософська, соціальна, інтелектуальна. За способом репрезентації героїв – більше відмінностей, оскільки в А. Камю герої самі себе «відрекомендовують», протагоністів В. Підмогильного з читачем знайомить безіменний оповідач. Але манера розкриття їх характерів співпадає, тому що майстри слова моделювали ситуації, в яких повинна була проявитися їх екзистенційна спрямованість. Обидва автори зосередили свою увагу на героях у суміжних ситуаціях: смерть, революція, війна. Та найбільше у їхньому дослідженні допомагали ситуації, пов'язані з випадковостями: випадкова жінка, зустріч, подія. Наступна подібність – зосередження на проблемі самотності. Обставини, які змушують героїв ставати «самітниками», – різні, але сам факт свідомого відчуження від людей, як у Пашенка і Скаргона, збігається. Совість та визволення від моральних принципів – це характеризує як А. Камю (Ж.-Б. Скаргон, вчитель Дарю) так і В. Підмогильного (Івга Нарчевська, Анатолій Пашенко). Поетика творів В. Підмогильного варіювалася між реалізмом та модернізмом, А. Камю – модерна.

Порівняльне дослідження творчості В. Підмогильного та А. Камю показало, що хоча тематика і проблематика є їм дуже близькою, однак спостерігаються відмінності у способі реалізації письменниками їхніх самобутніх поетикальних, структурно-композиційних компонентів. На прикладі творів В. Підмогильного можна говорити не тільки про намагання української літератури долучитися до процесу формування європейського мистецького, філософського дискурсу першої пол. XX століття. Є підстави стверджувати про випередження українським письменником його французького колеги у зображенні типових екзистенційних станів, що у них потрапляють протагоністи його творів.

Основний зміст дисертації викладено у таких публікаціях:

1. Лепьохін Є. Лейтмотив мовчання у повісті «Сторонній» А. Камю та «Остап Шаптала» В. Підмогильного: порівняльний аспект // Наукові записки. Серія: Літературознавство. – Тернопіль: ТНПУ, 2005. – Вип. XVIII. – С. 300–310.
2. Лепьохін Є. Жанрова специфіка творів «Остап Шаптала» В. Підмогильного і «Сторонній»

А. Камю // Зарубіжна література в школах України. – № 4, 2006. – С. 48–50.

3. Лепьохін Є. Ідейна спорідненість роману «Сторонній» Альбера Камю і повісті «Остап Шаптала» Валер'яна Підмогильного // Науковий вісник Чернівецького університету: Слов'янська філологія. – Випуск 321–322. – Чернівці: «Рута», 2007. – С. 472–476.

4. Лепьохін Є. «Падіння» А. Камю і «Повість без назви» В. Підмогильного: типологія лейтмотивів та засобів художньої виразності // Наукові праці Кам'янець-Подільського державного університету: Філологічні науки. – Випуск 14. Том 1. – Кам'янець-Подільський: Абетка-НОВА, 2007. – С. 166–175.

5. Лепьохін Є. Образ жінки та падіння й пошуки чоловіка (за творами «Падіння» Альбера Камю та «Повість без назви» Валер'яна Підмогильного) // Актуальні проблеми сучасної філології. Літературознавство: збірник наукових праць. – Вип. XVII / Ред. кол. Я. Поліщук та ін. – Рівне: РДГУ, 2007. – С. 190–198.

6. Лепьохін Є. Що таке літературний екзистенціалізм? // Актуальні проблеми слов'янської філології: Міжвуз. зб. наук. ст. / Відп. ред. В. А. Зарва. – К.: «Освіта України», 2008. – Вип. XVI: Лінгвістика і літературознавство. – С. 243–253.

7. Лепьохін Є. Психологізм та історизм в оповіданні «Собака» В. Підмогильного й новелі «Зрадлива жінка» А. Камю // Дивослово. – № 12, 2008. – С. 48–50.

8. Лепьохін Є. «Граничні ситуації»: роль і значення у літературі екзистенціалізму // Вісник Львівського університету. Серія іноземні мови. – Вип. 16 / Ред. кол. Р. С. Помірко та ін. – Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2009. – С. 127–133.

9. Лепьохін Є. Концепт «абсурду» в екзистенціалістському дискурсі доби модернізму // Вісник Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника. – Серія: Філологія. – Випуск 23–24 / Ред. колегія В. Г. Матвіїшин та ін. – Івано-Франківськ: Видавництво Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, 2009–2010. – С. 341–347.

10. Лепьохін Є. Екзистенційна морально-етична дилема у малій прозі А. Камю та В. Підмогильного // Теоретична і дидактична філологія: Збірник наукових праць / За заг. ред. Г. Л. Токмань. – Випуск 9. – К.: ДП «Інформаційно-аналітичне агентство», 2011. – С. 203–214.

Додаткові публікації:

Лепьохін Є. Типологія персонажів А. Камю та В. Підмогильного на основі вчення С. Кіркегарда про три способи життя / Є. Лепьохін // Актуальні проблеми філології та перекладознавства: [зб. наук. праць / ред. колегія В. В. Левицький, Л. І. Белехова та ін.]. – Ч. 1, вип. 3. – Хмельницький: ХНУ, 2007. – С. 303–306.

АНОТАЦІЯ

Лепьохін Є. О. Творчість Валер'яна Підмогильного та Альбера Камю: типологічні

аспекти. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук за спеціальністю 10.01.05 – порівняльне літературознавство. – Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка. – Тернопіль, 2012.

Дисертацію присвячено аналізу творчості В. Підмогильного у компаративному зіставленні з творчістю А. Камю. Це завдання здійснено на рівні осмислення порушених у текстах двох митців суспільних, психологічних, морально-етичних питань, які розглянуті відповідно до теоретичних засад екзистенціальної естетики. З'ясовано ступінь інтеграції базисних концептів філософії й літератури екзистенціалізму у художніх творах В. Підмогильного, які набули свій остаточний вигляд у творчості А. Камю, яку поряд з творчістю Ж.-П. Сартра, прийнято вважати класичною екзистенціальною літературою.

У результаті теоретико-текстуального вивчення творів аналізуються концепти абсурду, свободи, смерті. Здійснено типологічне зіставлення образів-характерів творів В. Підмогильного, А. Камю з героями мистецьких творів інших авторів. На матеріалі прози В. Підмогильного, А. Камю з'ясовано типологічні закономірності розвитку українського й французького екзистенціалізму.

Ключові слова: екзистенціалізм, концепт, типологія характерів, абсурд, відчуження, самотність, свобода волі, межева ситуація.

АННОТАЦИЯ

Лепехин Е. А. Творчество Валерьяна Пидмогильного и Альбера Камю: типологические аспекты. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата филологических наук по специальности 10.01.05 – сравнительное литературоведение. – Тернопольский национальный педагогический университет имени Владимира Гнатюка. – Тернополь, 2012.

Диссертация посвящена анализу творчества В. Пидмогильного в компаративном сопоставлении с творчеством А. Камю. Это задание выполнено на уровне осмысления затрагиваемых в текстах общественных, психологических, морально-этических вопросов, которые рассмотрены в свете теоретических принципов экзистенциальной эстетики. Объяснен уровень интегрирования базисных концептов философии и литературы экзистенциализма в художественных произведениях В. Пидмогильного, которые приобрели свой окончательный вид в творчестве А. Камю. Его творчество, наряду с Ж.-П. Сартром, принято считать классической экзистенциальной литературой.

В результате теоретико-текстуального изучения произведений анализируются концепты абсурда, свободы, смерти. Выполнено типологическое сопоставление образов-характеров произведений В. Пидмогильного, А. Камю с героями художественных сочинений других авторов. На материале прозы

В. Підмогильного, А. Камю обоснованы типологические закономерности развития украинского и французского экзистенциализма.

Ключевые слова: экзистенциализм, концепт, типология характеров, абсурд, отчуждение, одиночество, свобода воли, пограничная ситуация.

SUMMARY

Ye. O. Lepyokhin Creative work of Valeryan Pidmohyl'nyi and Albert Camus: typological aspects. – On the right of the manuscript.

Thesis for the candidate's degree in philology on speciality 10.01.05 – Comparative Literature. – Ternopil' National Pedagogical University named after Volodymyr Hnatyuk. – Ternopil', 2012.

The thesis is dedicated to the analysis of V. Pidmohyl'nyi's works in comparative coverage with A. Camus. Such a study is possible due to similarities in world view, the basis of which is the body of ideas by Friedrich Nietzsche, Søren Kierkegaard, Martin Heidegger among thinkers, Fyodor Dostoyevsky, Franz Kafka, Ernest Hemingway among writers to name a few. The diversity of teachings has led to complexity of understanding the essence of existentialism. Up to date the scholars argue over the definition of existentialism as it crosses the boundaries of philosophy, psychology, religion, politics, and literature. Thus we consider existentialism to have a matrixlike structure of an intricate design where it is not easy to determine which aspect prevails. As to the works of the writers researched it should be stated that psychology, namely Freud's psychoanalysis, dominates in V. Pidmohyl'nyi and philosophy in Albert Camus.

On the basis of the specific examples the types of similarities, analogies and differences in prose by V. Pidmohyl'nyi and Albert Camus are displayed. This is due to the presence of intrinsic concepts of existentialism in the prose of the writers. The key notions spotted and distinguished are as follows: absurdity, alienation, anxiety, authentic / unauthentic, awareness, death, extreme (boundary, ultimate) situations, loneliness, love, nihilism, responsibility, revolt, and suffering. Defining the concepts helps to trace similarities at the thematic level: philosophical reflections on the human situation, social-related topics, and moral-ethical views. In this context the typical characteristics of existential character, which are skillfully represented in the figures of V. Pidmohyl'nyi, are analysed in typological comparison with the figures of A. Camus.

Both writers are distinguished by the usage of artistic means which convey all the contradictions and ambiguousness of a human character. Among these common means we differentiate coincidence plot, the image of a woman etc. The stylistic peculiarities of the prose by A. Camus have been established to pursue one ultimate goal – to grasp the essence of human despair, awareness and revolt against its limits clearly evident in “The Stranger” and “The Fall”. In this respect V. Pidmohyl'nyi is in tune with A. Camus though the expressive means are a bit different. Those ones of the Ukrainian writer are marked by the impressionistic and expressionistic devices. Both writers language abounds in symbols and decisive images. The fictional thinking of the writers researched is rooted in existentialism (broader scope) but it is open to engage various forms of interpretation as shown in the thesis: narrative constructions, interart comparison, psychoanalytical approach, Grice's implicatures etc.

Key words: existentialism, notion, typology of characters, absurdity, alienation, solitude, freedom of will, extreme (boundary, limit) situation, narrative.

Підписано до друку 24.01.2012 р.
 Формат 60x90/16. Гарнітура Times New Roman.
 Папір офсетний Умов. друк. арк. 0,9.
 Умовн. фарб. відб. 0,9. Друк на різнографі.
 Наклад 100 прим. Зам. № 64
 Друк: П.П. Повшанюк А. Б.
 м. Коломия, бульвар Лесі Українки, 5